

Forvaltningsplan grågåås

Bamble og Kragerø kommuner 2013 - 2017

Forord

Bamble og Kragerø kommuner har over flere år hatt utfordringer med en stadig økende bestand av grågåås på kysten. Dette har etter hvert medført en rekke klager på mye ekskrementer på offentlige og private eiendommer knyttet til både fastland og øyer i skjærgården, samt beiteskader på innmark.

Kommunene bestemte vinteren 2012 at de sammen skulle utarbeide en forvaltningsplan for grågåås. Norges Jeger- og Fiskerforbund, avd. Telemark v/Bjørn Erik Lauritzen ble engasjert til å utarbeide en felles forvaltningsplan for kommunene. Arbeidet har pågått siden forsommer 2012 og det har vært knyttet en referansegruppe til arbeidet. Deltakere har vært Einar Teigen, Svein Kjennerud, Ingunn Lundin Jensen, Arne Dag Norheim fra Bamble kommune, og Erik Selander Jensen og Arne Sjørdalen fra Kragerø kommune. Jan Erik Tangen har deltatt fra Norsk Ornitologisk Forening Telemark.

Arbeidet med forvaltningsplanen er finansiert av Fylkesmannen i Telemark, Miljøvern avdelingen.

Planen skal være kommunenes styringsverktøy i forhold til forvaltningen av grågåås på kysten av Bamble og Kragerø kommuner i perioden 2013 – 2017.

Bamble og Kragerø kommuner takker alle som har bidratt med innspill til utarbeidelsen av planen. Spesielt nevnes Arne Olav Løkstad (grunneier Jomfruland), Torstein Kiil (grunneier Stråholmen) og Rune Solvang (Norsk Ornitologisk Forening, avd. Telemark).

Langesund/Kragerø februar 2013

Torstein Dahl

Formann vilt- og innlandsfiskerutvalget i Bamble

Arne Sjørdalen

Formann viltutvalget i Kragerø

Innhold

Forord	1
Sammendrag	4
1 Innledning	5
2 Metode og bakgrunn	5
3 Biologi og bestandsutvikling	6
3.1 Grågås (Anser Anser)	6
3.2 Biologi	6
3.3 Utbredelse, bestandsstørrelse og trekk	7
3.4 Næring	7
3.5 Bestandssituasjon	7
3.6 Bestandsestimat og registrerte ulemper	8
3.6.1 Bestandsestimat grågås	10
3.7 Oversiktskart	10
4.0 Forvaltningsrammer for gjess	13
4.1 Internasjonale rammer	13
4.2 Nasjonale rammer	13
5 Utfordringer med grågås i Bamble og Kragerø kommuner	14
5.1 Landbruk	15
5.2 Nasjonalt utvalgt kulturlandskap Jomfruland – Stråholmen	15
6Konkurranse med andre arter	16
7 Rammer og begrensinger for gåsejakt	16
7.1 Viltloven	17
7.2 Fredningsområder	17
7.3 Grunneierretten	17
7.4 Jakt på utvalgte offentlige områder.	17
8.0 Tidligere forvaltningstiltak på grågås	18
8.1 Ordinær jakt	18
8.2 Sanking og punktering av egg	18
9.0 Forvaltningsmål	18
9.1 Delmål og forvaltningstiltak	18
9.1.1 Verneområder	19
9.1.2 Frier Vest - Krogshavn	19
9.1.3Jomfruland og Stråholmen	19

9.1.4Åbyfjorden, Melbyfjorden, Trosbyfjorden	20
9.1.5Eksefjorden og Fossingfjorden	20
9.1.6Kjøpmannsfjorden, Hellefjorden, Soppekilen	20
9.1.7Området Gumøy, Arøy, Oterøy og Skåtøy	20
9.1.8Kilsfjorden, Stabbestadlandet	20
9.1.9Stølefjorden, Haslumkilen, Portør	20
10 Gjennomføring av tiltak og opplysningsplikt	21
11 Rapportering for gjennomførte tiltak	21
12 Litteraturliste	21

Forsidefoto: Bjørn Erik Lauritzen

Sammendrag

Bestanden av grågås har hatt en sterk økning på kysten av Bamble og Kragerø kommuner de siste 12-15 årene. Fra den første registrerte hekkingen på Stråholmen i 1965 og fram til slutten av 1990-tallet har grågås vært et fast innslag i vår kystkultur og blitt en del av det rike fuglelivet på Telemarkskysten. Fra slutten av 1990-tallet og fram til i dag har bestanden imidlertid økt kraftig og det har etter hvert blitt betydelig ulemper med arten, først og fremst i form av mye ekskrementer på offentlige friluftsområder, men også betydelige beiteskader. Særlig har dette blitt et problem på Jomfruland.

Bestanden av grågås har fått utvikle seg fritt på kysten vår fordi vi ikke har noen stor tradisjon for å utøve jakt på arten, og heller ikke tradisjoner for eggsanking. Jakt er også vanskelig å gjennomføre på Telemarkskysten fordi brukerinteressene, spesielt knyttet opp til fritidseiendommer og båtliv, er blitt betydelig ute i skjærgården. Man kan også se endringer i trekkmonsteret til grågås. De kommer tidligere til våre områder på våren og sommeren, og de trekker tidligere ut av området om høsten.

Bamble og Kragerø kommuner søkte derfor Fylkesmannen i Telemark om støtte til å utarbeide en felles forvaltningsplan for grågås slik at konkrete tiltak kunne iverksettes for å redusere bestanden. Planen er ikke å redusere bestanden til et minimum, men å holde bestanden på et nivå som gjør konfliktnivået levelig for næring, friluftsliv og eiere av fritidseiendommer. Det tas derfor sikte på å redusere bestanden av grågås til nivået rundt 2000-tallet. Det innebærer blant annet at bestanden må reduseres fra dagens (2012) 52+ hekkende par i reservatene i de to aktuelle kommunene til 35 hekkende par ved planperiodens slutt i 2017. I hovedsak vil det være tiltak som eggsanking og eventuelt eggpunktering som vil bli brukt. Planen legger ikke opp til å gjennomføre tiltak i verneområder, men heller redusere bestanden utenom disse og spesielt i områder med tilknytning til hardt belastede områder som f.eks områdene rundt Løkstad gård på Jomfruland.

Tiltaksdelen til planen er delt opp i strekninger fra Frierfjorden Vest i Bamble kommune til Portør i Kragerø kommune. Forvaltningsansvaret er lagt på kommunene og i stor grad knyttet til viltneidene. Utøvelsen av tiltak skal gjennomføres i samarbeid med viltneid, grunneiere og andre aktører. I områder hvor man måtte være i tvil om forvaltningstiltak bør også fylkesmannen rådspørres.

Forvaltningsplanen foreslår flere tiltak i ulike områder, men gjennomgående er det satt et fokus på å utnytte grågåsa som en ressurs. Sanking av egg er foreslått som gjennomgående tiltak i tillegg til jakt. I noen områder må det også vurderes skadefelling som lokale strakstiltak samt punktering av egg hvis det ikke lar seg gjøre å benytte egg som en ressurs.

Forvaltningsplanen legges opp til å gjelde fra våren 2013 til våren 2017. Kommunene skal påse at tiltak loggføres slik at det skal være gode data tilgjengelige når planen evalueres i løpet av 2017.

Planen er utarbeidet i samsvar med gjeldene lovverk og forpliktelser Norge har i forhold til andre land når det gjelder forvaltning av grågås. Forvaltningsplan for gress i Telemark, utarbeidet i 2007, er også benyttet som styringsverktøy for denne planen.

1 Innledning

Grågås er i dag utbredt i Nord-Vest Europa og deles tradisjonelt i en vestlig og en østlig underart. Norske, Islandske og skotske grågås regnes som egen underart med bakgrunn i biologi og detaljer i utseende. Hovedtyngden av grågås hekker i området Sunnmøre til Nordland, men det er også betydelig hekking flere steder fra Rogaland til Østfold. En regner med at noe av bestanden på Østlandskysten stammer fra utsettinger i indre Oslofjord på 1960 tallet. Opphavet til gjessene i Telemark og Agderfylkene er mer usikkert.

Etter en dramatisk tilbakegang på 1800- og 1900-tallet som følge av reirplyndringer og jakt er grågåsbestanden i dag i kraftig vekst. De siste 30 årene har man stedvis hatt en 3-4 dobling av bestanden. Grågås kan være sky og vanskelig å taksere i kupert terreng og det foreligger derfor ingen god oversikt over den norske hekkebestanden, men en regner med at den ligger i størrelsesorden 7000-10 000 par. Dette utgjør en betydelig del av den Nord-Vest Europeiske bestanden. I hele Europa er vinterbestanden anslått til om lag 200 000 individer (DN-rapport 1996-2).

Grågåsbestanden har også hatt en markant økning i Telemark de siste 10-15 årene og det er faktorer som tyder på at området på Telemarkskysten er mettet i forhold til hekking og antall individer. Blant annet har grågås tatt i bruk de innerste deler av fjordområdene, i nær tilknytning til mennesker, til hekking og beiteområder. Det er også observasjoner som tyder på at den de siste årene har trukket inn i ferskvann for å hekke.

Forvaltning av grågås er omfattet av flere nasjonale og internasjonale avtaler, regler osv. I Norge er det fastsatt jakttidsrammer for grågås og det er fylkesmennene som har et overordna ansvar for forvaltningen. Tiltak utover ordinær jakt kan godkjennes av fylkesmannen, men krever en lokal forvaltningsplan. I Telemark har vi ingen store tradisjoner for jakt på grågås og ordinær jakt vurderes også som svært vanskelig å utøve da grågås holder til i områder som i høy grad benyttes til annen aktivitet. Grågås trekker også tidligere vekk fra våre områder og er nærmest borte når ordinær jakt kan utøves.

Med en kraftig økning i bestanden av grågås melder også utfordringene seg. Det er registrert en rekke områder hvor tilgrising av grøntarealer har blitt et seriøst problem. Vi ser også at beiteskader på innmark begynner å bli et stort problem for enkelte bønder. I sum har dette ført til at kommunene Bamble og Kragerø i felleskap ønsker å utføre tiltak for å redusere bestanden av grågås til et nivå som er akseptabelt i forhold til beiteskader og ulemper i forhold til tilgrising. Utfordringer og forslag til tiltak omfattes av denne forvaltningsplanen.

Det forventes at tiltakene som er foreslått i planen på sikt vil gi ønskede effekter på bestanden av grågås. Det understrekes fra kommunene at målet ikke er å redusere bestanden av grågås til et minimum, men å redusere bestanden til et akseptabelt nivå.

2 Metode og bakgrunn

Forvaltningsplanen bygger på kunnskap om utviklingen i grågåsbestanden fra 1974 – 2012, dagens situasjon med dokumenterte beiteskader og gåseekskrementer på offentlige og private områder, samt en visuell befarings i skjærgården i juni måned 2012. Det er også innhentet opplysninger fra

ressurspersoner knyttet til de kommunale viltneemder, Norsk Ornitologisk Forening Telemark, berørte grunneiere på Jomfruland og Stråholmen, Fylkesmannens miljøvernnavdeling og Statens naturoppsyn.

Norsk Ornitologisk Forening Telemark (NOF-Telemark) har siden 1974 registrert hekkinger av grågås i vernede områder i de aktuelle kommuner. Tellingene som gjennomføres 3 ganger hver vår viser at bestanden har hatt en kraftig utvikling de siste 10-15 årene. I 2012 talte man 52 hekkende par grågjess i vernede områder på Telemarkskysten. NOF- Telemark registrerer ikke hekkende par andre steder. Derfor ble det i slutten av juni måned 2012 gjennomført en 2 dagers befarung i skjærgården hvor kjente områder hvor grågås hekket og oppholdt seg ble besøkt. I løpet av disse dagene ble det registrert minimum 43 kull med grågås utenom vernede områder. Totalt er det våren/forsommeren 2012 registrert minimum 95 kull med grågås i Bamble og Kragerøs skjærgårder. I tillegg til kullene ble det visuelt observert en stor flokk med ikke kjønnsmodne ungfugler på Løkstadbukta ved Jomfruland. Disse gjessene beitet på innmark hos grunneier Løkstad på Jomfruland. Antall fugler ble anslått til minimum 200 individer. Det presiseres at kun områder med kjent bestand av grågjess ble befart disse dagene og at tallene høyst sannsynlig er underestimerte. Det er i forvaltningsplanen gitt en skematisk framstilling av hvilke områder som er besøkt, hvor mange kull som er observert og hvor mange enkeltindivider som er observert. I tillegg er det gitt en oversikt over områder med ulemper knyttet til grågås. Summen av disse opplysninger samt anslag for utvikling av grågåsbestanden i årene framover, er lagt til grunn for hvilke tiltak som skisseres for å redusere bestanden. Bestandsestimatet er utført med samme metode som i Forvaltningsplan for gjess i Telemark 2007-2012 kap. 3.

3 Biologi og bestandsutvikling

3.1 Grågås (Anser Anser)

En deler opp bestanden i to grupper etter livssituasjon. Kullgås er den andelen som legger egg og oppfostrer unger. Gjellgås er en fellesbetegnelse på den andelen som består av unge, ikke-kjønnsmodne individ og/eller eldre enslige gjess eller par som har hatt en mislykket hekkeperiode inneværende år.

3.2 Biologi

Grågås er en art som tilhører Anserlekta, det vil si andefamilien. Grågås deles vanligvis inn i to underarter i Europa, en østlig og en vestlig. Den norske grågåsa tilhører den vestlige underarten.

Grågåsa trives best på øyer og holmer ute på kysten og således er kystområdene i Bamble og Kragerø ypperlige hekke- og beiteområder da det finnes svært mange gras- og lyngkledde øyer og holmer i området. Mange av områdene er også vernet som fuglereservater og grågåsa kan dermed leve her nokså uforstyrret. De senere årene har grågåsa også begynt å bruke de indre delene av fjordene og kystnære innlandsvann til hekke- og oppfostringsområder.

Ungfuglene er forplantningsdyktige når de er to år eller eldre. Faste parforhold dannes ofte ikke før fuglene er 3-4 år gamle og parforholda varer livet ut.

Grågåsa er 76-89 cm lang og veier normalt mellom 2,3 og 3,5 kg. Den legger 4-6 egg fra begynnelsen av april og disse ruges i 27-29 dager etter at siste egg er lagt. Ungene er flygedyktige etter ca 70 dager.

3.3 Utbredelse, bestandsstørrelse og trekk

Hovedtyngda av grågås hekker i områdene fra Nordvestlandet og opp til Nordland, men det er også betydelig hekking i områdene fra Rogaland til Østfold. I Telemark har hekkebestanden økt betydelig de siste 10-15 årene og Bamble og Kragerø kommuner er de områdene hvor bestanden har hatt en betydelig oppgang. Grågåsa kan være sky og vanskelig å takseres og det har derfor vært usikkerhet knyttet til eksakte bestandstall. I Bamble og Kragerø kommuner takseres hekking av grågås i områder som har status som verneområder/reservater for sjøfugl. Arbeidet utføres av Norsk Ornitologisk forening – Telemark (NOF-Telemark). I øvrige områder observeres det betydelig hekking, men det er ikke gjennomført eksakte tellinger i disse områdene.

Grågjessene kommer seint til hekkeplasser i Norge sammenlignet med andre land. Normalt kommer de første gjessene til våre områder i mars/april. De siste årene er det imidlertid observasjoner som tyder på at gjessene kommer tidligere og følgelig også starter hekkesesongen tidligere. Høsttrekket er også betydelig framskyndet de siste 10-15 årene og starter nå i første halvdel av august. Det knyttes noe usikkerhet til når grågjessene i Bamble og Kragerø forlater området, da det er framkommet opplysninger om at disse gjessene trekker til beiteområder i Vestfold før de samles og drar sørover til områder nord i Spania og Nederland. Det registreres hvert år grågjess som overvintrer her til lands. Vi har også dokumentert overvintring av enkelte gjess på Jomfruland de siste årene.

3.4 Næring

Grågåsa spiser bare vegetativ føde hovedsakelig på land. Føden består i stor grad av urter, bær og røtter. På våren/forsommeren spiser ofte grågås proteinrik mat som gjør at gras i tidlig utviklingsstadium blir foretrukket. Dette ser vi særlig i områder på Stråholmen og Jomfruland hvor flere hundre individer samles rundt matfatet hver dag. Grønne fristende beiteområder for husdyr er særlig utsatt. Engsvingel, raigras og timotei er spesielt utsatt for beite av grågås. Raigras og timotei er mye brukt i grovforproduksjon på jordbruksarealer. Grågåsa kan også beite ålegras i grunne sjøområder.

3.5 Bestandssituasjon

Bestanden av grågås i Bamble og Kragerø kommuner vurderes som høy og har muligens nådd øvre grense med hensyn til tilgjengelige arealer. Det observeres stadig hyppigere hekking av grågås i de innerste deler av fjordene og det tas i bruk områder som normalt ikke er optimale hekkeområder for grågås. Dette kan være myr- og skogområder i nær tilknytning til sjøen eller innlandsvann eller små holmer og skjær i tilknytning til hytteområder eller skjærgårdsparkområder i begge kommuner. Det er antatt registrert hekking av grågås i både Hullvann i Kragerø kommune og Haukedalsvannet i Bamble kommune de siste 8-10 årene.

Under en befaringsreise av en rekke områder på Bamble og Kragerøkysten 28-29.juni 2012 ble det observert svært mange kull med grågås. Det ble også observert flokker av grågås i Løkstadbukta på Jomfruland som talte flere hundre individer.

En stor flokk med grågås fotografert utenfor Løkstad gård på Jomfruland i slutten av juni 2012. Dette var ikke kjønnsmodne ungfugler og flokken talte minimum 200 individ. Foto: Bjørn Erik Lauritzen.

3.6 Bestandsestimat og registrerte ulemper

Bestanden av grågås på Telemarkskysten er økende (NOF rapport 2011-1). Tabell 1 gir en oversikt over hekkinger og observerte kull, samt en oversikt over steder med registrerte ulemper i form av ekskrementer eller beiteskader. Tallene er basert på tellinger utført av Norsk Ornitologisk forening avd. Telemark våren 2012, samt observasjoner fra 2 dager med befaringer i skjærgården i Bamble og Kragerø kommuner 26. og 27. juni 2012. Tallene fra NOF er registreringer foretatt kun i sjøfuglreservater og disse område-numrene er merket med røde tall i tabellen. Det er også innhentet opplysninger fra registreringer utført av de kommunale viltnemndene i Bamble og Kragerø kommuner. Områdenummer refererer til oversiktskartene som følger etter tabell.

Tabell 1. Lokalteter med kull av grågås i 2012 og steder med beiteskader eller mye ekskrementer.

Områden r	Navn	kommune	Kullob bekrefte t	registrerte ulemper	antall individeranslå t
1	Rønningen	Bamble		beiteskader	
2	Asdalstranda	Bamble		ekskrementer	
3	Skjerkøya	Bamble		ekskrementer	
4	Finndal	Bamble		beite/ ekskrementer	
5	Krogshavn	Bamble	2	ekskrementer	11
6	Vinjestranda	Bamble	5	ekskrementer	28
7	Elvik	Bamble		ekskrementer	
8	Lille Såstein	Bamble	3		17
9	Ivarsand	Bamble		ekskrementer	
10	Kråka	Bamble	2		11
11	Rakkestranda	Bamble	1	ekskrementer	6
12	Melby	Bamble		beiteskader	
13	Grobstokvannet	Bamble		antatt hekking	
14	Stutane	Bamble	1		5
15	Lindholmane	Bamble	3		17
16	Danholmene	Bamble	3		17 +15
17	Bjørnøya	Bamble	1		5
18	Trosbyfjorden	Bamble	1	ekskrementer	5

	camping				
19	Stranda	Bamble		ekskremitter	
20	Haukedalsvatnet	Bamble	1		6
21	Finnmarksstrand	Bamble	3	ekskremitter	17 +50
22	Selskjæra	Bamble	1		6
23	Lille Danmark + Dynga	Kragerø	5		28
24	Stråholmstein	Kragerø	6		33
25	Raudholmane	Kragerø	2		11
26	Teineskjær	Kragerø	5		28
27	Torskholmen	Kragerø	2		11
28	Stråholmen	Kragerø	4 (40)	ekskremitter, beite	22
29	Ropen	Kragerø	2		11
30	Kreppa	Kragerø	1		8
31	Stutsholmskjæra	Kragerø	1		6
32	Geitholmsundet	Kragerø	1	ekskremitter	6 +4 kull Sjørdalen
33	Gjesskjæra	Kragerø	3		17
34	Buholmen	Kragerø		ekskremitter	20
35	Oterøy	Kragerø		ekskremitter	28
36	Orholmen	Kragerø		ekskremitter	12
37	Jesper	Kragerø			16
38	Stangskjæra	Kragerø	4		22
39	Løkstadbukta	Kragerø		ekskremitter, beiteskader	+ 200
40	Skadden	Kragerø	1		6
41	Østre Rauane	Kragerø	6		33
42	Tviskjær	Kragerø	3		17
43	Lille Fengesholmen	Kragerø	3		17
44	Tviskjæra Stølefjorden	Kragerø	1		5
45	Kjeholmen	Kragerø	2		11
46	Haslumkilen	Kragerø	1	ekskremitter	3
47	Stølestranda	Kragerø	1		4
48	Teineskjær Kilsfjorden	Kragerø	2		11
49	Dypsundholmane	Kragerø		ekskremitter	
50	Ramsdalen	Kragerø		ekskremitter	
51	Soppekilen	Kragerø		ekskremitter	
Sum			95 (135)		822

I tillegg til disse observasjonene er det også kommet inn mange meldinger fra private hytteiere langs kysten som sterkt påpeker en økende bestand av grågå. Statens naturoppsyn har også påpekt at tellinger av grågå er svært vanskelig fordi de er vanskelige å få øye på (Reidar Strand (SNO), pers.med. 2012). På Stråholmen har grunneier Torstein Kiil observert og talt antall hekkinger i en årrekke. Han bekrefter at bestanden er sterkt økende og våren 2012 registrerte han ca. 40 hekkende par grågå på øya. Tallene som framkommer av tabell 1 vil derfor høyst sannsynlig være å betrakte

som et minimum. Det må påregnes ganske store mørketall i antall hekkinger og antall individer av ungfugler.

3.6.1 Bestandsestimat grågås

Det er mulig å benytte samme metode for bestandsestimat av grågås som ble benyttet i Forvaltningsplan for gjess i Telemark 2007-2012. Metoden er beskrevet i kapittel 2. Tallene som framkommer vil være et minimumsestimat. Dette fordi vi sannsynligvis har lavere dødelighet av 1-årige fugler og 2-årige fugler enn andre områder pga lavere jakttrykk. Registreringer viser også et økende antall hekkinger pr år og metoden som er brukt tar utgangspunkt i stabile bestander over 3 år. Det er også usikkerhet knyttet til antall observerte hekkende par. Allikevel kan vi grovestimere bestanden ut ifra 135 registrerte hekkinger siste år og vi kommer da fram til en høstbestand av grågås på minimum 712 individer. I tillegg kommer flokkene med ungfugl. Dette dreier seg sannsynligvis om 100-300 individer.

Med bakgrunn i estimer, observasjoner ved lokaliteter som blir benyttet og ikke minst observasjoner på at grågås trekker helt inn i områder med høy menneskelig aktivitet, og mulig også i innlandsvann, er det grunn til å tro at «taket» er nådd med hensyn til bestandstetthet på kysten.

3.7 Oversiktskart

Kartene i vedlegget til denne rapporten viser registrerte kull av grågås fra observasjoner gjort av NOF Telemark våren 2012 og viltnevnene i Bamble og Kragerø kommuner juni 2012. Kartene gir også en oversikt over områder hvor det er registrert konflikter eller ulemper med grågås. Kartfigur 1 og 2 viser henholdsvis Bamble kommune og Kragerø kommune.

Figur 1. Viser registrerte kull av grågå i Bamble kommune i 2012. Numrene viser til lokalitetene som framkommer av tabell 1. Kartet er utarbeidet av Gustavsen Naturanalyser, Skien.

Figur 2. Viser registrerte kull av grågås i Kragerø kommune i 2012. Numrene viser til lokalitetene som framkommer av tabell 1. Kartet er utarbeidet av Gustavsen Naturanalyser, Skien.

4.0 Forvaltningsrammer for gjess

Grågjess som opptrer i Norge trekker regelmessig mellom flere europeiske land. Det er derfor viktig at den nasjonale forvaltningen av gjess i Norge tar hensyn til trekk mønstrene og at forvaltningen tar utgangspunkt i et internasjonalt perspektiv.

4.1 Internasjonale rammer

Forvaltning av grågåås berøres av flere internasjonale konvensjoner og avtaler som Norge har tiltrådt og må følge. De viktigste er listet opp nedenfor:

- «Bonnkonvensjonen» - om beskyttelse av trekkende arter av ville dyr
- «Vannfugl avtalen» - regional avtale under Bonn-konvensjonen om vern av trekkende vannfugl
- «Bernkonvensjonen» - den europeiske naturvernkonvensjonen
- «Ramsarkonvensjonen» - om vern av våtmarksområder av internasjonal betydning
- «Biodiversitetskonvensjonen» - om bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold

Disse konvensjonene og avtalene pålegger oss forpliktelser som vil påvirke vår forvaltning av arter som i dette tilfelle grågåås. Avtalene inneholder også ulike unntaksbestemmelser, særlig i forhold til arter eller individer som volder skade. Dette gir rom for andre tiltak dersom det føres kontroll med metoden og effektene av tiltakene kan dokumenteres.

I de fleste land er det utarbeidet nasjonale strategier for forvaltning av gjess generelt eller for enkeltarter. Det synes å være faglig og politisk enighet om at skadeproblemer må løses gjennom positive virkemidler som ivaretar artens behov samtidig som den ikke påfører enkeltbønder eller andre urimelige økonomiske belastninger (DN-rapport 1996-2).

4.2 Nasjonale rammer

Lov om naturmangfold (Naturmangfoldsloven) er den overordna loven som all natur i Norge forvaltes etter. Loven regulerer blant annet forvaltningen av arter i norsk fauna og hvordan en skal ta vare på leveområdene for prioriterte arter.

Lov om jakt og fangst av vilt (viltloven) med tilhørende forskrifter er i dag det juridiske grunnlaget for forvaltninga av grågåås i Norge. Formålsparagrafen §1 sier: *«Viltet og viltets leveområder skal forvaltes i samsvar med Naturmangfoldloven og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne ramme kan viltproduksjon høstes til gode for landsbruksnæring og friluftsliv.*

Jakttidsrammer og jakttider er styrt av viltloven og dens forskrifter. I forskrift om jakt- og fangsttider samt sanking av egg og dun for perioden 1.april 2012 - 31.mars 2017 er det oppgitt følgende jakttid for grågåås i Telemark: 10.08 – 23.12, unntaket er den frie jakten på hav og fjord jmf. viltlovens §32, fra svenskegrensa til og med Vest-Agder hvor jakttiden er 10.09 – 23.12. Fylkesmannen kan åpne for jakt på grågåås inntil 15 dager før ordinær jaktstart når det foreligger en lokal forvaltningsplan. I den perioden kan fylkesmannen fastsette når det kan jaktes innenfor et tidsrom fra kl. 24.00 – 10.00 ut i fra lokale forhold som f.eks soloppgang.

Samme forskrift regulerer også muligheten for å sanke egg fra grågåås i tida fram til 15.april. I denne tiden kan grunneier eller bruker sanke egg. Etter 15.april kan fylkesmannen gi tillatelse til dette. Tillatelsen kan da gis i områder som inngår i en forvaltningsplan for grågåås. Fylkesmannen skal godkjenne det faglige innholdet og de tiltak som beskrives i forvaltningsplanen.

Forskrift om skadefelling gir kommunen myndighet til å gi tillatelse til felling av grågås når disse gjør skade. Det forutsettes at skaden skal ha oppstått inneværende sesong og i et omfang som er av vesentlig økonomisk betydning (må dokumenteres) for den skadelidte, eller som vil få tilsvarende betydning dersom skaden fortsetter.

Handlingsplan for forvaltning av gjess ble utarbeidet av Direktoratet for naturforvaltning (DN) i 1996 (DN Rapport 2/1990). Planen tar for seg alle de gåsearter som finnes i Norge og det er definert relativt tydelige forvaltningsmål for de ulike arter. For grågås gjelder følgende:

- Grågåsa skal bevares som en viktig og høstingsverdig del av kystfaunaen. Bestanden bør stabiliseres og eventuelt reduseres i områder hvor skadeproblemer ikke kan løses på annen måte. En reduisering av bestanden skal skje til et akseptert skadenivå i utsatte områder.
- En beskatning av bestanden skal primært rettes mot bestander som volder skade og til et nivå som ikke skader bestanden.
- Grågåsa må tilbys alternative områder hvor den kan beite for å redusere skade i jordbruksområder

Av virkemiddel for å nå disse målsettingene skal forvaltninga benytte fleksible jakttider, døgnregulering av jakta og det skal åpnes for plukking av egg i skadeområder som et ledd i lokal forvaltning. Plukking av egg vil redusere kullstørrelsen og kommende hekkebestand og dermed redusere skadeomfanget lokalt.

Forvaltningsplan for gjess i Telemark 2007- 2012 ble utarbeidet av Fylkesmannen i Telemark i 2007. Planen omfatter flere typer gjess, men med hovedfokus på kanadagås og grågås. For grågås ble det utarbeidet følgende forvaltningsmål: «*Bestanden av grågås bør tilpasses og stabiliseres til et nivå hvor beiteskader på innmark, sanitære problemer, tilgrising av badeplasser/friluftsområder er lavest mulig, samtidig som bestanden fortsatt skal være en viktig og høstingsverdig del av kystfaunaen*».

Forvaltningsplanen skisserte også temaer som må være med i en lokal/kommunal handlingsplan for forvaltning av gjess. Kort oppsummert bør planen inneholde følgende:

- Konkret områdeavgrensning knyttet til problemområder
- Beskrivelse av tiltak i hvert område
- Tidspunkter for gjennomføring av tiltak, sted og tiltakstype
- Informasjonsrutiner og varslingsrutiner knyttet til grunneiere, politi, allmennhet osv.
- Behov for samarbeid og koordinering med nabokommuner
- Rutiner for rapportering av gjennomførte tiltak.

Kommunale handlingsplaner skal godkjennes av fylkesmannen.

5 Utfordringer med grågås i Bamble og Kragerø kommuner

Bestanden av grågås har økt betydelig de siste årene i Bamble og Kragerøs skjærgård med spredning til ferskvann. Det registreres stadig flere hekkende par og også en økende andel av gjellgås. Grågåsa tar i bruk nye områder og det blir rapportert inn stadig nye områder med skader og mye ekskrementer. Spesielt gjelder dette beiteskader på Jomfruland, mye ekskrementer på offentlige arealer og på hytteeiendommer. På Stråholmen ønskes kulturlandskapet skjøttet av beitende husdyr. Dette medfører gunstige beiteområder også for grågåsa, noe som bidrar til en sterk vekst i bestanden

på Stråholmen. Beiteskader har medført at det har blitt gjennomført enkelte skadefellinger på grågås i kommunene, men dette har ikke medført varige forbedringer. I sammenheng med dette har ulike forvaltningstiltak her til lands bidratt til høyere overlevelse av gåseunger og følgelig en høyere bestand av gjess. Eksempel på slike tiltak er opprettelse av naturreservater, kortere jakt sesong, etablering av gåsebeiter og kunstig foring. Grågås har også få naturlige fiender ute på holmer og øyer i skjærgården.

På strandenger beiter grågåsa hyppig og dette kan være positivt for blant annet rødlistede plantearter som kan være truet av gjengroing av takrør, eksempelvis vipestarr, strandrødtopp, dverggylden, tusengylden m.fl (Rune Solvang, pers.med. 2012).

5.1 Landbruk

Husdyrbeiter og gamle slåttenger langs kysten er tradisjonelt viktige leveområder for grågås. Fraflytting fra mange ytre kystområder har medført gjengroing av mange tidligere viktige områder for grågåsa. De få gjenværende beiteområder for husdyr som finnes i skjærgården i Bamble og Kragerø blir dermed i langt større utstrekning brukt av grågås. I tillegg finner gåsa attraktive områder i skjærgårdsparkområdene som blir jevnlig skjøttet og også på private områder i tilknytning til hytteeiendommer. Resultatet er stadig flere konflikter mellom grågås og næring, rekreasjon osv.

Ekskrementer på hytteplen i skjærgården i Kragerø. Juni 2012. Foto: Arne Sjørdalen

5.2 Nasjonalt utvalgt kulturlandskap Jomfruland – Stråholmen

Jomfruland og Stråholmen er unike kulturlandskap som er definert som nasjonalt viktige og dermed fått status som utvalgt kulturlandskap. Dette forplikter eiere og drivere av landbruk på øyene til å opprettholde dyrka mark og ikke minst kunne drifte denne som et næringsgrunnlag. Grågåsa er i den sammenheng en utfordring fordi den er svært tallrik pr i dag og truer med det beitegrunnlaget på Jomfruland. Grunneiere som omfattes av det utvalgte kulturlandskapet understreker at de ikke

ønsker grågåsa fjernet, men at man må forvalte bestanden på et nivå som innebærer akseptabelt nivå på beiteskader. Konkret foreslås det at bestanden bør ned på 1/3 del av dagens bestand (Arne Olav Løkstad, pers. medd.). Som nevnt tidligere er det også utfordringer knyttet til ordinær jakt, og det har kommet konkrete innspill på å foreslå et prøveprosjekt med vårjakt på Jomfruland og Stråholmen. Innspillet er diskutert med Fylkesmannen og arbeidsgruppa til prosjektet med konklusjon om at dette sannsynligvis ikke vil ha ønsket effekt. Dette skyldes at grågåsa kommer i puljer utover våren. Den vil flytte til andre steder ved skyteaktivitet i området og det vil sannsynligvis få en negativ effekt på andre fuglearter som også hekker i disse områdene.

Beitende gjess med unger på Løkstad gård. Jomfruland juni 2012. Foto: Bjørn Erik Lauritzen

6 Konkurransen med andre arter

Grågåsa har liten konkurranse med andre arter. Det er dokumentert en viss konflikt mellom grågåsa og knoppsvane, men dette er helst i innsjøer. I skjærgården er det lite eller ingen konflikt mellom disse artene (Fabricius og Norgren 1987).

Amerikansk mink (villmink) er derimot til stede i rikt monn i skjærgården og kan være en art som skaper konflikt med grågåsa, først og fremst i forhold til predasjon av egg, men også predasjon av kyllinger og voksen fugl er påvist. Det foregår imidlertid et arbeid i Telemarks skjærgård for å redusere bestanden av mink for å bedre forholdene for hekkende sjøfugl. Dette vil høyst sannsynlig medføre at grågåsa profiterer på dette tiltaket og fører til økt overlevelse av unger.

7 Rammer og begrensninger for gåsejakt

Rammer for utøvelse av jakt på grågåsa er styrt av Naturmangfoldloven og viltloven med tilhørende forskrifter.

7.1 Viltloven

§ 22 i viltloven begrenser muligheten for bruk av motorbåt til utøvelse av jakt i en avstand mindre enn 2 km fra land. Kysten i kommunene Bamble og Kragerø består av fjorder og mange øyer og holmer som i praksis tilsier at en må langt til havs for å kunne benytte motorbåt til jakt. I disse områdene er det liten aktivitet av gress. Robåt, kajakk og kano kan fritt benyttes til jakt på det frie hav.

7.2 Fredningsområder

Det finnes en rekke vernede områder i de aktuelle kommunene med ulike graderinger. I de fleste områdene er det lov å utøve jakt etter avtale med grunneier. I de fleste sjøfuglreservater er det et generelt jaktforbud fram til 1. september. I praksis vil derfor jakt i disse områdene ha liten innvirkning på gress fordi disse allerede har forlatt området.

Kull av grågås på Lindholmane NR. Foto. Bjørn Erik Lauritzen

7.3 Grunneierretten

I alle områder hvor jakt og fangst skal utøves må man ha tillatelse fra grunneier. I Bamble og Kragerø tilhører jaktretten stat, kommune og private grunneiere. Det er ingen områder hvor det selges jaktkort og jegere må derfor avtale direkte med grunneier om jakt.

7.4 Jakt på utvalgte offentlige områder.

I Telemark har det siden 2004 vært innført jakt på utvalgte områder i skjærgården hvor staten, fylkeskommunen eller kommunene er grunneiere. I Bamble og Kragerø har det vært 13 områder tilgjengelig for denne jakta. Ordningen har ikke medført økt beskatning av grågås da det er svært

vanskelig å kombinere jakt i disse områdene med annen utøvelse av friluftsliv og ikke minst hensynet til båt og badeliv på denne tiden av året.

8.0 Tidligere forvaltningstiltak på grågås

Det er utført få forvaltningstiltak på grågås i Bamble og Kragerø kommuner. Noen skadefellinger er gitt i områder med stor negativ påvirkning. Resultatet av dette er at man oppnår en kortvarig effekt lokalt, men utfordringen flyttes i mange av tilfellene til nye områder. Det er også utført skremminger og forsøk på oppsetting av stengsler uten at dette har hatt noen nevneverdig positiv effekt.

8.1 Ordinær jakt

Jakt på gjess i Telemark er lite utbredt. Det felles om lag 200 kanadagås i fylket i løpet av et jaktår. Når det gjelder grågås så er det registrert mindre enn 25 felling av grågås i Bamble og Kragerø kommuner hvert år siden 2008 (jaktstatistikk SSB). Effekten av jakt på grågås i dag må derfor forstås slik at den har svært liten innvirkning på bestanden.

8.2 Sanking og punktering av egg

Grunneier eller bruker kan sanke egg fra grågås fram til 15.april. Etter denne tiden kan Fylkesmannen gi dispensasjon til eggsanking hvis det foreligger en godkjent forvaltningsplan for området (Forskrift om jakt og fangsttider samt sanking av egg og dun 2012-2017). Så langt vi kjenner til er det ikke tatt i bruk tiltak som eggsanking og punktering av egg fra grågås i Bamble og Kragerø kommuner og heller ikke i resten av fylket. Erfaringer fra andre steder i landet viser imidlertid at disse tiltakene kan være effektive, særlig lokalt (forvaltningsplan for gjess i Oslo og Akershus 2004, m.fl).

9.0 Forvaltningsmål

Med utgangspunkt i forvaltningsplan for gjess i Telemark, samt nasjonale føringer for forvaltning av gjess, har Bamble og Kragerø kommuner satt følgende overordna mål for forvaltning av grågås i perioden 2013 – 2017:

- ***Bestanden av grågås må tilpasses og stabiliseres til et nivå hvor beiteskader på innmark, sanitære problemer, tilgrising av friluftsområder og hytteeiendommer er lavest mulig. Samtidig skal det fortsatt være en bestand som er høstingsverdig og som utgjør en naturlig del av faunaen.***

9.1 Delmål og forvaltningstiltak

Bamble og Kragerø kommuner ønsker en reduksjon av dagens bestand av grågås. Reduksjonen innebærer tiltak i perioden 2013 – 2017 hvor punktering og sanking av egg vil være de viktigste tiltakene i tillegg til ordinær jakt. Under følger en oversikt over områder hvor forvaltningstiltak settes inn. Generelt er forvaltningstiltakene foreslått som tiltak som konkret vil redusere bestanden av grågås tilbake til en bestandsstørrelse som vi hadde på begynnelsen av 2000 tallet, dvs ca. 35 hekkende par i naturreservatene. Dette innebærer at bestanden må tas ned fra ca. 130 hekkende par i dag (2012) til ca 35 hekkende par innen 2017. Det er derfor ikke foreslått tiltak som f.eks skremming, oppsetting av fysiske stengsler osv. da disse erfaringsmessig kun medfører flytting av et problem til nye områder. Tiltak som ønskes utført i nærmere bestemte områder framkommer av tabell 2.

Tabell 2. Oversikt over planlagte tiltak for å redusere bestanden av grågås i Bamble og Kragerø kommuner i perioden 2013-2017.

Sted	Tiltak	Periode	Ansvarlig	Kostnad	Effekt
9.1.1 Verneområder	Ingen	2013-2017			
9.1.2 Frier Vest-Krogshavn	Ingen	2013-2017			
9.1.3 Jomfruland - Stråholmen	- ordinær jakt - sanking av egg - eggpunkteringer - etablere friområder	2013 - 2017	rettighetshavere	10000,- pr år	Reduksjon av bestand, reduserte beiteskader og tilgrising
9.1.4 Åbyfjorden, Melbyfjorden, Trosbyfjorden	- ordinær jakt - eggpunktering - skadefelling enkeltindivider	2013- 2017	-rettighetshavere -allmenn jakt -kommunen	5000,- pr år	Reduksjon av bestand, reduserte skader
9.1.5 Eksefjorden, Fossingfjorden	- ordinær jakt	2013-2017	-rettighetshavere -jakt på offentlige arealer		Reduksjon av bestand
9.1.6 Kjøpmannsfjorden, Hellefjorden, Soppekilen	- eggpunktering - eggsanking - skadefelling enkeltindivider	2013-2017	-rettighetshavere -kommunen	10000,- pr. år	Reduksjon av bestand, redusert tilgrising
9.1.7 Området Gumøy, Arøy, Oterøy og Skåtøy	- ordinær jakt - eggsanking - eggpunkteringer	2013-2017	-rettighetshavere -kommunen - jakt på offentlige arealer	10000,- pr år	Reduksjon av bestand, redusert tilgrising
9.1.8 Kilsfjorden, Stabbestadlandet	- ordinær jakt	2013-2017	-rettighetshavere -jakt på offentlige områder		Reduksjon av bestand, redusert tilgrising
9.1.9 Stølefjorden, Haslumkilen, Portør	- ordinær jakt - eggpunkteringer (Haslumkilen)	2013-2017	-rettighetshavere -jakt på offentlige områder -kommunen	5000,- pr år	Reduksjon av bestand, redusert tilgrising

9.1.1 Verneområder

I utgangspunktet foreslås det ikke tiltak i form av jakt, eggsanking eller punktering av egg i verneområdene. Dette ut i fra at man har muligheter til å gjennomføre tiltak nært inntil verneområder noe som mest sannsynlig vil ha ønsket effekt. Det åpnes imidlertid for at det kan søkes dispensasjon om tiltak i enkelte verneområder hvis man ikke har oppnådd ønsket effekt i løpet av de 3 første sesongene.

9.1.2 Frier Vest - Krogshavn

Området er underlagt ferdselrestriksjoner i forbindelse med industriområder samt at det også er opprettet verneområder på flere lokaliteter. Det foreslås derfor ingen tiltak i dette området.

9.1.3 Jomfruland og Stråholmen

Bestanden av grågås reguleres med ordinær jakt samt sanking av egg. Alternativt kan punktering av egg utføres som et ekstraordinært tiltak. Rettighetshavere til jakt på Jomfruland og Stråholmen utreder muligheten for å organisere jakt i perioden 2013 – 2017 med formål å intensivere ordinær

jakt. Friområder for grågås må inngå i en slik plan for å holde dem lengst mulig i området. Mht overvintrende grågås bør disse felles under ordinær jakt. Kommunene bør også søke Fylkesmannen i Telemark om utvidelse av jakta og utrede muligheten for å utøve jakt i nærmere bestemte områder til visse tider på døgnet, selv om utfordringene med hensyn til andre brukergrupper er omfattende i enkelte områder i slutten av juli og begynnelsen av august.

9.1.4 Åbyfjorden, Melbyfjorden, Trosbyfjorden

Disse fjordene har mange lokaliteter hvor det hekker mye grågås. Fjordene er lett tilgjengelige og det kan utøves jakt i Melbyfjorden, særlig i siste halvdel av tiden før trekket starter, uten noen store konflikter med andre brukere. Åbyfjorden og Trosbyfjorden er beskyttede fjorder med mye fritidsboliger og mange brukerinteresser. I disse fjordene kan kommunen vurdere skadefellingstiltak for uttak av skadevoldende individer. Eggsanking og egg punktering utøves også etter nærmere vurdering av kommunen. Områder hvor det er mye tilgrising (jmf. oversikt over områder i kap.2.6) av offentlige og private arealer bør prioriteres mht tiltak.

9.1.5 Eksefjorden og Fossingfjorden

I disse områdene har vi ikke avdekket store konflikter knyttet til grågås. Følgelig foreslås det at ordinær jakt skal være tilstrekkelig for å holde bestanden på et ønskelig nivå. I disse områdene finnes det også muligheter for allmenn jakt på utvalgte statlige og fylkeskommunale områder (brosjyre Allmenn jakt på sjøfugl 2012 – 2017)

9.1.6 Kjøpmannsfjorden, Hellefjorden, Soppekilen

I disse områdene er det knyttet store konflikter til grågås, spesielt sanitære problemer og tilgrising. Eggsanking og eventuelt egg punktering kan benyttes som forvaltningstiltak i de mest påvirkede områdene jmf. oversikt i kap. 4.2

9.1.7 Området Gumøy, Arøy, Oterøy og Skåtøy

I dette området finnes det utallige øyer, holmer og skjær hvor grågås hekker og oppholder seg i sesongen. Jakt er vanskelig i mange av disse områdene, men det finnes også her områder med offentlig tilgang til sjøfugljakt og disse bør benyttes i den grad det er mulig på slutten av jaktsesongen (før trekket). I tillegg er det også flere verneområder for sjøfugl innenfor dette området som med all sannsynlighet vil ivareta produksjon. Det må derfor påregnes at tiltak som eggsanking, og i noen tilfeller eggpunktering, må benyttes for å redusere bestanden til et nivå som man kan akseptere. Kommunen ved viltneemda vurderer i hvilke tilfeller - og hvor - eventuelle eggpunktering skal finne sted.

9.1.8 Kilsfjorden, Stabbestadlandet

I dette området anbefales det å drive ordinær jakt på grågås. Så vidt man er kjent med er det færre konfliktområder hvor tilgrising og sanitære problemer er kjente.

9.1.9 Stølefjorden, Haslumkilen, Portør

I dette området er det svært mange muligheter for å drive ordinær jakt på sjøfugl. Flatskjæra utenfor Portør er gode jaktområder som også inngår i en ordning med allmenn sjøfugljakt. I Haslumkilen er det problemer med mye ekskrementer fra grågås. Det antas at det vil være fornuftig å åpne for enkelttiltak av eggsanking, eventuelt også eggpunktering.

10 Gjennomføring av tiltak og opplysningsplikt

Tiltak i forbindelse med redusering av grågås bestanden må gjennomføres i samråd med grunneier. Kommunene må sørge for å innhente nødvendige tillatelser til det enkelte tiltak i det enkelte område. For tiltak som gjelder eggsanking eller eggpunkteringer må man påse at dette utføres til rett tid. Tiltakene kan skape debatt og engasjement og det er derfor viktig å informere allmennheten om tiltakene. Dette kan gjøres gjennom media. Når det gjelder en eventuell utvidet jakttid vil kommunen påse at informasjonsplikten overholdes. Det kan også være fornuftig å informere om dette i media. Effekten av å gi god opplysning om tiltaka vil være færre henvendelser fra allmennheten om det som kan oppfattes som ulovlig jakt, ulovlig ferdsel, ulovlig skyting osv. Politiet får den nødvendige informasjon tilsendt på forhånd.

Informasjon om eventuell sanking av egg bør være tilgjengelig for allmennheten. Informasjonen kan samles i et informasjonsskriv og må være tilgjengelig på kommunenes nettsider.

11 Rapportering for gjennomførte tiltak

For å få en god oversikt over effekten av de ulike tiltak vil en av kommunene få ansvar for å registrere alle tiltak som blir utført i de ulike områdene. Eggsanking tilhører grunneierretten og kommunen ønsker en oversikt over hvor mange egg som sankes i de ulike områdene. Målet med eggsanking er todelt, både benytte egg som en matressurs og som et effektivt forvaltningstiltak. Egg punkteringer utføres av kommunenes viltneemder eller i samarbeid med andre, gjerne etter dialog med fylkesmannen.

Rapportering for felt vilt gjøres gjennom jaktrapporteringer. Dette er et lovbestemt pålegg den enkelte jeger må følge. Skadefellinger benyttes av og til og det er et mål at kommunen legger til rette for et system som enkelt viser hvor mange skadefellinger som gis og resultatet av disse. Vedtak om felling av skadegjørende individer skal sendes Fylkesmannen i Telemark til orientering.

12 Litteraturliste

Direktoratet for Naturforvaltning. 1996. Handlingsplan for forvaltning av gjess. DN-rapport 1996-2. 79 sider.

Fylkesmannen i Telemark. 2007. Forvaltningsplan for gjess i Telemark 2007 – 2012. 28 sider.

Fylkesmannen i Vestfold. 2001. Forvaltningsplan for grågås for kommunene Horten, Nøtterøy, Stokke, Tjøme og Tønsberg 2001. 13 sider.

Haaverstad, O. 2012. Forvaltningsplan for gjess i Oslo og Akershus 2012-2020. Fylkesmannen i Oslo og Akershus, miljøvern avdelingen. Rapport 2012. Høringsutkast.

Norges Jeger- og Fiskerforbund. 2003. Grågås – forvaltning og jakt. 20 sider.

Norsk Ornitologisk forening avd. Telemark. Bestandstillinger 2012.

Norsk Ornitologisk forening avd. Telemark. Telling av hekkende sjøfugl i sjøfuglreservatene i Telemark 2011. Rapport 2011-1. 71 sider.

Smøla kommune 2011. Forvaltningsplan for grågås 2011 – 2016. 32 sider.

Statistisk Sentralbyrå (SSB). Jaktstatistikk.

Lover og forskrifter

Forskrift om jakt og fangsttider samt sanking av egg og dun 1.april 2012 – 31.mars 2017

Forskrift om jakt og fangsttider samt sanking av egg og dun 1.april 2012 – 31.mars 2017

Lov om jakt og fangst av vilt. (Viltloven)

Lov om naturmangfold (naturmangfoldloven)